

УДК 821.161.2'06-1/-9.09Підмогильний

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-3>

ІДЕОЛОГІЯ УКРАЇНІЗАЦІЇ У РОМАНІ В. ПІДМОГИЛЬНОГО «МІСТО»: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ

UKRAINIZATION IDEOLOGY IN V. PIDMOHYLNY'S NOVEL "THE CITY": CRITICAL ANALYSIS

Біскуб І. П.,*orcid.org/0000-0001-5844-7524**доктор філологічних наук, професор,**професор кафедри прикладної лінгвістики**Волинського національного університету імені Лесі Українки*

У статті запропонований критичний аналіз ідеологічних пресупозицій у романі «Місто» Валер'яна Підмогильного. Дослідження здійснено шляхом використання елементів критичного аналізу дискурсу. Вибір методу критичного аналізу дискурсу зумовлено особливим предметом дослідження – ідеологією українізації, яка, хоч і не є центральною темою твору, проте уміло інтегрована Валер'яном Підмогильним, провідним українським письменником 20–30-х років ХХ століття, у текст роману і є актуальною для збереження національної ідентичності українців у ХХІ столітті під час війни Росії проти України. Проведений аналіз ключових семантичних макропропозицій роману засвідчив, що тема українізації є наскрізною для інших базових ідеологій роману і висвітлена автором критично, без зайвого пафосу, проте з глибоким розумінням її критичного впливу на формування української інтелектуальної еліти та її протиставлення радянській «червоній просвіті». Основним результатом дослідження стала запропонована концептуальна схема розуміння ідеології українізації, що передбачає її опанування стандартів української мови, україномовну освіту, привабливий зовнішній вигляд українця та українізація як тема літературних творів українських письменників. Незважаючи на те, що головний герой роману – Степан Радченко – вступає у внутрішній конфлікт з автором роману, оскільки так і не спромігся стати зразковим втіленням українізації, сам автор – Валер'ян Підмогильний чітко окреслив вагомні аспекти українізації, які не втрачають актуальності й у наш час.

Ключові слова: українізація, ідеологія, критичний аналіз дискурсу, Валер'ян Підмогильний.

The article presents a critical analysis of the ideological presuppositions in the novel «The City» by Valerian Pidmohylny. The research is conducted using the elements of critical discourse analysis. The choice of the method of critical discourse analysis is determined by the specific subject of the study – the ideology of Ukrainization, which, although not the central theme of the work, is skillfully integrated by Valerian Pidmohylny, a leading Ukrainian writer of the 20–30s of the 20th century, into the text of the novel and is relevant for preserving the national identity of Ukrainians in the 21st century during Russia's war against Ukraine. The analysis of key semantic macropropositions of the novel has shown that the theme of Ukrainization is pervasive for other basic ideologies of the novel and is intentionally highlighted by the author, without unnecessary pathos but with a deep understanding of its critical impact on the formation of the Ukrainian intellectual elite and its resistance to Soviet “red educators”.

The main result of the research is the proposed conceptual scheme for understanding the ideology of Ukrainization, which involves mastering the standards of the Ukrainian language, Ukrainian-language education, an attractive external appearance of a Ukrainian, and Ukrainization as a theme in the literary works of Ukrainian writers. Despite the fact that the main character of the novel, Stepan Radchenko, enters into internal conflict with the author of the novel, as he fails to become an exemplary embodiment of Ukrainization, the author himself – Valerian Pidmohylny – clearly outlines significant aspects of Ukrainization that remain relevant to our time.

Key words: Ukrainization, ideology, critical discourse analysis, Valerian Pidmohylny.

Постановка проблеми. У сучасному українському національно-ідентичному інформаційному просторі прозові та поетичні твори видатного письменника Валер'яна Підмогильного становлять невід'ємну частину культурної спадщини, вивчаються та аналізуються на усіх рівнях освіти та науки [1, 3, 4]. Безсумнівно, глибина та панорамність сприйняття його творів варіюють у різних категорій читачів, проте екзистенційне спрямування поезії та прози Під-

могильного виступає джерелом постійного наукового пошуку, внаслідок чого безперервно відкриваємо нові філософські та поетичні грані митця.

У часі відкритої війни Росії про України витання збереження національної ідентичності крізь призму розуміння витоків і механізмів явища українізації, яка відбувалась в Україні у 20-х роках ХХ століття і виступає однією з домінантних тем роману В. Підмогильного «Місто», залишається як ніколи актуальним, особливо у контексті зв'язку «українізації» та «європеїзації» [7]. Перечитуючи по-новому роман, у цій статті ми робимо спробу довести, що уже на початку диктатури комуністичного режиму українізація виступала елементом протистояння принципам морального зубожіння й так званої рівності, що їх принесла радянська влада на землі українців. Концептуальна спорідненість українізації та європеїзації у той час могла вивести Україну на один рівень з культурою Європи, що, вочевидь, не входило у плани радянських функціонерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У запропонованому дослідженні зроблено спробу застосувати критичний аналіз дискурсу до виявлення та інтерпретації ідеології українізації, змальованої у романі В. Підмогильного «Місто». Перспективи застосування критичного аналізу дискурсу для виявлення мовних індикаторів різноманітних ідеологій, пресупозицій, прихованих значень та ставлень до важливих суспільно-політичних проблем є надзвичайно широкими [2]. Дослідник критичних методів аналізу дискурсу А. Люк зазначає, що «критичний аналіз дискурсу – це нормативний метод аналізу, який демонструє як текст та дискурс працюють у напрямку формування ідеологічних інтересів із подальшими вагомими політичними наслідками» [9, с. 96]. Критичний аналіз дискурсу став потужним інструментом захисту національних інтересів України під час російських гібридних інформаційних атак: У часі військової агресії Росії проти України вітчизняні лінгвісти й філологи зобов'язані проводити такі дослідження і доносити до національної наукової спільноти власні результати, що сприятиме формуванню національно свідомого наукового світогляду українських вчених. [2, с. 107].

Як писав Юрій Шевельов, «Серед свого покоління, Підмогильний вирізнявся особливою нещадністю й тверезістю бачення. Але разом з тим він був людиною свого покоління, і він поділяв з ним гіркий оптимізм його і його тверезе сп'яніння творчістю» [7, с. 90]. Сьогодні дослідники з гиркотою усвідомлюють та вивчають цілеспрямоване знищення у Сандормохи цілого такого покоління українських літераторів і вбачають своїм обов'язком відродження ідей, ідеологій та світоглядних домінант когорти справжніх українських митців, що до нього належали.

Ще на початку літературної дискусії у період 1925–1928 років Валеріан Підмогильний висловлював свою тривогу стосовно появи у літературі, просвіті, мистецтві та інших сферах життя небезпечного типу «ура-комуніста» [6]. На його думку, такий тип особистості швидко розповсюдився серед русифікованого населення українських міст і сіл, орієнтується здебільшого на власні примітивні умовиводи та узагальнення, продовжує «гопаківські традиції», спираючись виключно на примітивність свого мислення [6]. Будучи носієм української ідентичності, письменник надзвичайно критично ставиться до подібних проявів революційної ейфорії, які не мали нічого спільного з інтелектуальним аналізом дійсності.

У романі «Місто» спостерігаємо глибоке усвідомлення та авторське бачення відомого лозунга Миколи Хвильового «Європа чи просвіта?» Хвильовий, ставлячи принципове питання «Європа чи просвіта?», під просвітою розуміє невимогливе масове мистецтво, спрямоване на легке сприйняття найпростішими реципієнтами – пролетаріатом [7].

М.В. Моклиця, аналізуючи контрверсійність сприйняття роману читацькою аудиторією у на початку, і в кінці ХХ століття, вказує на потребу відійти від рефлексії на події змісту і поглянути панорамніше на екзистенційний конфлікт автора і головного героя: «І критики, і літературознавці повторили всі парадокси сприйняття, які провокує роман Підмогильного: з пафосом викрили Радченка, не помічаючи того, що роблять не свою справу, що мусив би викрити

героя твору сам письменник, а читач і критик – іншим способом відтворити позицію автора» [4, с. 190].

У своїй ґрунтовній праці В.О. Мельник неодноразово наголошує на унікальності поєднання раціонального та ірраціонального у творчості В. Підмогильного [3]. Критичне прочитання роману наптовхує на думку, що саме у цьому криється популярність роману серед інтелектуальних читачів, які спроможні розмежувати постаті автора й головного героя та відчуті відмінності у їх інтерпретації ідеології українізації.

Валер'ян Підмогильний майстерно, без прямих вказівок, проте достатньо прямолінійно вказує на те, що представники «пролетарської» та «селянської» творчості, хоча й не завжди свідомо, підтримували імперську ідеологію. Цікаве ідеологічне забарвлення має опис кімнати Левка – бідного столичного студента, готового покласти усе, окрім гарного апетиту, заради опанування наук, знайомого з творчістю видатних українських письменників, проте бездумно прийнявшого комуністичну ідеологію:

Дбайлива рука, затишок і спокій почувались у стрункій лінії портретів на стіні, теж уквітчаних рушниками – Шевченко, Франко і Ленін [5, с. 28].

Безхребетність такого підходу та раціональне прагнення до задоволення базових потреб та пошуку власних ідолів наведена в описі життєвої ідеології Левка – першого жителя великого міста, з яким знайомиться головний герой:

За два роки голодного перебування в місті цілком виробив і оформив основний закон людського існування. З поширеного за революції гасла «Хто не робить, той не їсть» він вивів собі категоричну тезу «Хто не їсть, той не робить» і прикладав її до всякого випадку і нагоди [5, с. 7].

Вочевидь, такі особистості навряд слугували гарним прикладом формування нової української інтелектуальної еліти. Їхній вибір орієнтиру в дихотомія «Просвіта чи Європа» закономірно передбачав «просвіту», що не відкидала перспективу комфортного і ситого життя під час зміни однієї імперської ідеології на іншу.

Мета дослідження. Метою статті є шляхом застосування критичного аналізу сформувані концептуальне розуміння поняття «українізація» як однієї з базових ідеологій роману, а також виявити ключові ознаки українізації за Валер'яном Підмогильним, які є важливими і для збереження української ідентичності у XXI столітті. Актуальність запропонованого дослідження полягає у постійній потребі в часі військової агресії проти Росії проти України кристалізувати та ретельно описати етапи формування української національної ідентичності, які так майстерно описав Валер'ян Підмогильний у своєму романі «Місто» (1928 р.) під назвою «українізація».

Виклад основного матеріалу. Імперські традиції, глибоко вкорінені у свідомості головного героя – Степана Радченка, вони також представлені у його дитячих спогадах про перші книжки і жагу до читання, єдиним джерелом задоволення якої була імперська література:

Ще не вмючи читати, зовсім хлоп'ям, він гортав єдину книгу, що прикрашала божницю дядькової хати – якийсь столітній журнал з безконечними портретами царя, архімандритів і генералів [5, с. 11].

Після такого початку самоосвіти, головний персонаж відчуває глибоке вдоволення і гордість своєю буремною біографією, етапи якої недвозначно засвідчують його відданість ідеалам революції, готовність й надалі займатись «червоною просвітою», не забуваючи при цьому про перспективу суспільного визнання та промоції завдяки активній прорадянській позиції:

Оглянувши свої документи, він теж лишився вдоволений. Все було в порядку. Купкою папірців лежало все його життя за останні п'ять років – повстанство за гетьмана [проти влади гетьмана Павла Скоропадського], боротьба з білими бандами, культурна й професійна робота. Він навіть охоче прочитав децю. Чого тільки не було! Був полон і втеча з-під розстрілу. Були мітинги, агітація, резолюції, боротьба з темрявою і самогоном. І як гарно бачити все це в штампях, печатках, рівних рядках друкарської машинки й незграбних кривульках півнеписемних рук [5, с. 19].

Глибокий інтелектуал з відчутними проєвропейськими орієнтирами й тонким літературним смаком, Валер'ян Підмогильний майстерно подає віхи життя героя, маскуючи за його революційним минулим внутрішню жагу до влади і бажання заслужено інтегруватись у вищі прошарки суспільства на підставі правильно обраної ролі у класовій боротьбі. У цей момент Степан Радченко ще не розуміє, що найефективнішим двигуном його блискавичного суспільного зростання стане не його буремне революційне минуле, а володіння українською мовою та філологічні здібності, які він у майбутньому майстерно розвине і з їх допомогою гармонійно увіллється у дивовижний для тієї епохи феномен українізації.

Критичне прочитання роману «Місто» дало змогу виокремити низку семантичних макропропозицій, що формують смислові лінії та ідеологічне забарвлення твору. Наскрізною семантичною домінантою проходить крізь твір тема формування нової пролетарської інтелектуальної еліти. Автор, майстерно підігруючи радянським просвітницьким цензорам, змальовує відмирання царсько-імперської культури вчителів, які колись належали до еліти, втратили власну важливість після революції, проте продовжують марити поверненням до попереднього життя:

А вчитель був цікавіший. Цей щось мислив і чимось жив... Він [Степан] враз уявив собі долю цього добродія. Учитель був колись господарем великого помешкання, і революція, відтинаючи ордерами кімнату по кімнаті, загнала його разом з недореквізованим й недоспроданим майном у цей куток, що нагадує острів після землетрусу. Вона зруйнувала й гімназію, де він учив буржуйських синків гнобити народ, і кинула, як пацюка, до архіву порпатись у старих паперах. Він живий ще, він ще кричить, але майбутнє його – здихання. Та він і так уже мертвий, як та латина, що тільки дідькові потрібна [5, с. 34].

У наведеному фрагменті Валер'ян Підмогильний не лише тонко насміхається над новими порядками радянської влади, а й демонструє цікаве локально-дискурсивне значення слова «вчитель». Із глибоко прихованою іронією, що подекуди межує з жалем, автор на догоду червоним просвітникам, пише, що саме старий вчитель класичних мов виступає ледь не найбільшим злом, втіленням царської імперії, яке потрібно гнобити й викорінювати. Вживаючи лексеми «буржуйські синки», «пацюк», «здыхання», Підмогильний намагається створити атмосферу класової ненависті, із сумом спостерігаючи за моральною деградацією головного героя, що несвідомо підміняє поняття ненависті до царизму лояльністю до аналогічного імперського світогляду радянської влади.

Місію й ідеологічне спрямування головного героя автор наводить у наступних рядках:

От вони, ці горожани! Все це – старий порох, що треба стерти. І він до цього покликаний [5, с. 34].

Наступною семантичною макропропозицією є відстоювання важливості національної мови, мовної освіти, вивчення іноземних мов та культур. На відміну від першої семантичної домінанти, яка резонувала з радянською цензурою, ця макропропозиція відображає реальне авторське усвідомлення суспільної важливості вивчення мов, й тому потребувала ретельного завуалювання. На початках у тексті роману спостерігаємо неприхований ентузіазм Степана щодо вивчення іноземних мов:

Кожну вільну хвилину вдома віддавав на вивчення іноземних мов, англійської та французької, з яких досі знав тільки потрібну в математиці абетку. Це була найбільша прогалявина його знання, і заповнити її було йому ударним гаслом. В ньому знову прокинулася упертість та посидючість, що їх робота тільки підсилювала, не вичерпуючи. Дні йому минали повні, насичені змістом, жодних сумнівів чи вагань не лишаючи. Хлопець вільно розгортав свої сили, горів ясно, бо такий був: схопивши весла на перегонах, міг знати човна, не спочиваючи, аж поки не вивертав, кінець кінцем, початок [5, с. 94].

Читаючи наведені рядки, важко переоцінити ідеологічне забарвлення фрагменту та його актуальність у теперішній час. Зрозуміло, що наполегливість та ентузіазм, з якими головний герой занурився у вивчення іноземних мов, частково зумовлена тим, що оволодіння іноземними мовами три-

валий час було доступне лише представникам багатой імперської еліти. Саме тому хлопець швидко зрозумів, що для нього це – шлях нагору, до визнання і багатства, яких він так палко прагнув.

Проте найцікавішою для нашого критичного аналізу є саме макропропозиція, яка стосується українізації радянської України та ставлення до української мови у пост-революційному середовищі. Головний герой роману – Степан Радченко – величезними кроками опановуючи різні суспільно важливі науки, несподівано для себе з'ясовує, що до обов'язкового переліку дисциплін належить й різна йому з дитинства українська мова:

Складаючи на добре такі поважні дисципліни, як політекономія та економгеографія, Степан згадав про обов'язковість української мови й вирішив її теж між іншим скласти, її лекції були єдиними, що він не одвідував, і готуватись теж не збирався, дуже підставне припускаючи, що українська мова і є та сама, якою він чудово володіє, навіть оповідання пише, а він сам як раз і є той українець, що для нього мова ця існує і яку скласти, отже, він має всі права, тим більше, що в своїй повстанській кар'єрі перед тим, як викинути червоний стяг, він тримав якийсь час прапор осінніх степів і небес [5, с. 117].

Примітно, що головний герой чітко декларує власну національну ідентичність – «той українець, що для нього мова ця існує». Він її не приховує, не соромиться, ба більше – натякає на участь у повстанському рухові під жовто-блакитними прапорами, що було властиво багатьом культурним діячам того часу.

Сучасному філологу в Україні дуже імпонує читати наступні рядки:

Але через рідні пороги теж можна перечепитись, і Степан знітився вже від першого вибуху важкої батареї глухих голосівок і закону ікання, а влучний обстріл із скоропольних речівничових та дієслівних гармат примусив його геть ганебно відступити з палким бажанням за всяку ціну здобути цю несподівану фортецю [5, с. 117].

Критичний аналіз наведеного фрагменту засвідчує, що це був той короткий історичний період на початках радянської влади, коли українцем бути було комфортно, а українська мова була обов'язковою до вивчення у великих містах.

Проте, вже у наступному параграфі простежуємо колоніальний вплив російської мови та мовно-культурного імперіалізму, прихід якого у наступне десятиліття призвів до знищення кращих зразків української ідентичності:

Досі він [Степан] знав самі російські граматичні терміни і з якимось дивним хвилюванням вимовляв їхні українські тотожники, бачачи, що його мову теж уже розкладено на розділи й параграфи, підсумовано її закони й виведено правила. Він заглиблювався в них дедалі з більшим захопленням і насолодою; дрібні, звичайні слова здавались йому глибшими, змістовнішими, коли він розпізнавав їхні складові частини й таємницю їхніх відмін. Він полюбив їх, оцінював їхню роль й перейнявся до них пошаною, мов до значних осіб, що їх, через несвідомість свою, трактував досі за простих [5, с. 117–118].

Попри внутрішню суперечку з головним героєм, у цьому фрагменті Валер'ян Підмогильний декларує бентежне ставлення до української мови, власний глибоко філологічний підхід до її вивчення та ужитку. Разом з автором спостерігаємо за становленням філолога-викладача, який готується до своєї першої лекції перед слухачами курсів вивчення української мови:

До одинадцятої він проглядав підручники й виробляв конспект свого вступного слова, бо хотів почати свій курс не без певної помпи, добре розуміючи, що в кожній справі важить враження від першого удару [5, с. 122].

Пам'ятаючи про європейські преференції самого Валер'яна Підмогильного, його увагу до зовнішнього вигляду, знаходимо відповідне ідеологічне забарвлення процесу українізації, що, на глибоку переконання автора, полягала не лише у володінні українською мовою, а й у умінні викладача достойно виглядати:

Не менше він [Степан] розумів, що з'являється в такій одежі перед аудиторію, що він мусить зачарувати, це однаково, що грати на розладженому роялі, де й найкраща симфо-

нія обернеться в какофонію. Він мусив перетворитись в ім'я поступу українізації – спіймав, отже, достатню підставу, що йому досі бракувала, і, витягнувши свої заощадження, пішов до тієї крамниці, що півроку тому була спинала його, навівши своєю пишнотою стільки ревливих думок [5, с. 122].

Автор повертається до теми стильного зовнішнього вигляду українського інтелігента декілька разів, що засвідчує наскрізність та важливість цієї ідеологічної пресупозиції для нього самого та для процесу українізації загалом. Так, у діалозі із секретарем лекторського бюро простежуємо неабияку увагу до вбрання лекторів-популяризаторів української мови:

І справді, секретар бюро прийняв його [Степана] вельми ласкаво і висловив своє глибоке задоволення з приводу його елегантного вбрання.

– Ви ж розумієте, – сказав він, – що поки українці не навчаться добре одягатися, вони не будуть справжньою нацією. А для цього треба смаку.

– І грошей, – додав Степан.

– У людини зі смаком гроші завжди бувають, – зауважив секретар [5, с. 176–177].

Або ще:

Тай сам він дедалі більше прихилився до одягу, як до художнього оформлення свого тіла [5, с. 199].

У цих разках – ціла філософія життя, відбиток епохи «ревучих двадцятих» (“roaring twenties”), яка панувала у Європі і різко контрастувала із реаліями робітничо-селянської просвіти, що її «совети» намагались нав'язати українцям. Справжній естет, Валер'ян Підмогильний, що сформував свої літературні смаки на кращих зразках європейської та української культури, як ніхто, бачив цей контраст і страждав від можливості відкрито про це заявляти.

Ось як сам Підмогильний, вустами свого героя, описує процес і результат сприйняття шедевр класичної української літератури – повісті Михайла Коцюбинського:

І от якось, укладаючи план своєї найближчої лекції, він почав проглядати “Fata morgana”, вибираючи уривок для пророблення з слухачами. З педагогічною неухважністю перегортаючи сторінки, хлопець непомітно зацікавився й почав польніш спинятись на окремих рядках. Сумовита гармонія образів вабила його, слова, спалахнувши від зрозуміння, розгортали йому безмежну перспективу в таємниці своїх сполучень. І зненацька зайнялись безліччю ворухки світляків, що сунули без краю ліворуч, гаснучи на білих берегах. Він сидів, прикутий до фосфоричних сторінок, яких тонке проміння випалювало йому в схилених грудях болісний слід.

Ніколи ще не читав він так жадібно й не дізнавав такого глибокого з читанням злиття [5, с. 184–185].

Еволюція філологічної майстерності, увага до стилістики художнього твору, естетичне задоволення від літератури – ще одна ідеологічна пресупозиція твору Валер'яна Підмогильного, яка не втрачає актуальності й сьогодні. Досягнувши достатнього рівня філологічної майстерності, Степан Радченко розглядає українізацію як потужну тему для майбутнього роману, а себе – фаховим експертом з українізації:

Або українізація! Скільки драм, комедій, фарсів, анекдотів! І хто знає це краще за нього? Сто чортів, як він міг про це досі не написати! [5, с. 207].

Але цьому задуму не судилося втілитись у життя. Разом із кризою жанру розпочинається й особиста криза і деградація головного героя. У якийсь момент він з гіркотою усвідомлює, що нічим не відрізняється від ненависних йому буржуазних діячів, і вустами поета Вигорського Валер'ян Підмогильний озвучує основну проблему «українізаторів»:

Безхребетний інтелігент, – пробурчав він. – А яке пуття з хребта, коли він дурноверхий? – Потім, підвівшись, додав: – всі ми дрібнобуржуазні, бо мусимо померти. Дайте вічного життя, і ми станемо нові, величні, повноцінні. А поки смертні, ми смішні й нікчемні [5, с. 213].

Очевидна метафоричність цього фрагменту вкотре підкреслює депресивне усвідомлення українських письменників того, що вони, вийшовши з середовища, царської імперії, всту-

пили у гнітючий контекст червоної просвіти, діячі якої, прикриваючись новими ідеологіями, прагнуть отримати ті самі суспільні переваги і владу, які мала буржуазія за російської імперії. Таким чином головний агент українізації – Степан Радченко – так і не спромігся зробити українізацію центральною темою своєї творчості.

Натхнення й завзяття, з яким молодий філолог й письменник Степан Радченко заходився реалізовувати державницьку стратегію українізації, формують одну з ключових макропропозицій твору. Із тексту роману читач поступово складає уявлення про організаційні деталі українізації, у межах якої робітники і службовці після робочого дня були зобов'язані відвідувати курси української мови:

Вони зайшли вдвох до великої кімнати, де відбувались після праці лекції. Службовці сиділи роєм коло зсунутих столів проти чималого шматка лінолеуму, що правив за класну дошку. Поет пішов, познайомивши його зі слухачами, а Степан, коло столу ставши, голосно, певно і захоплено, як соловей уперше співаючи, прочитав лекцію про користь української мови взагалі й зокрема [5, с. 125].

Читаючи ці рядки у другій декаді ХХІ століття розуміємо, як багато часу втрачено, скільки зусиль задля вкорінення української мови витрачено й забуто. Попри внутрішній конфлікт зі своїм героєм, Валер'ян Підмогильний знаходить спосіб уплести в твір ідеологічну доміную важливості вивчення й поширення української мови.

Шліфування філологічної майстерності – складний процес, який, подекуди, дратував героя, який вже частково звик до безперешкодного просування на гору слави:

Мовні знання обернулись йому в безпосереднього ворога. Розум його, обтяжений набутком читання, стилями майстрів і підвищеними вимогами до фрази, раз у раз гальмував вільний лет його натхнення. Вигострене на літературних шедеврах художнє чуття викривало йому безперестань огріхи композиції, і він двічі мусив перебудувати план, відкидаючи обмислене і додаючи зовсім непередбачене. І, скінчивши, відчув злісне задоволення, як вершник, об'їздивши коня, що не раз скидав його додолу [5, с. 148].

Відчутно, що у цих рядках автор описує власний досвід опанування мистецтва слова, вочевидь обираючи європейський підхід до якості праці письменника, що протиставлений червоній радянській просвіті, для якої найважливішим було ідеологічне підґрунтя, а будь-яка форма оспівування імперії вважалась прийнятною.

Отже, провівши критичний аналіз семантичних макропропозицій та ідеологій роману Валер'яна Підмогильного «Місто», пропонуємо наступну концептуальну схему поняття українізації, як її бачить автор (Рис. 1).

Висновки. Занепад ідеї головного героя роману «Місто» присвятити свій найважливіший авторський твір питанням українізації, підтверджує думку про те, що провідною літературною течією, яка претендувала те, щоб стати державотвірною в середині 1920-х, стала саме «червона просвіта» (за визначенням Миколи Хвильового), де не було місця висвітленню української ідентичності. Визначення цієї тенденції є дуже точним, оскільки воно вказує на спроби «неопросвічених» стати визначальними в керівництві державною політикою. В. Підмогильний зробив спробу визначити основною тенденцією української літератури розвиток інтелектуальної, філософсько-психологічної прози, яка б базувалась на традиціях Івана Франка, Михайла Коцюбинського та Ольги Кобилянської. Поєднання національного українського змісту з європейською формою стали для письменника стимулом для досліджень. Інтеграція української ідентичності у сукупність народів Європи є визначальним напрямком усіх сучасних наукових досліджень в Україні. Після перемоги над Росією питання «Європа чи просвіта?» вже ніколи не стоятиме на порядку денному українців. Саме у цьому вбачаємо перспективи подальших філологічних розвідок в Україні, оскільки українська мова і культура у ХХІ столітті отримали належне місце серед мов та культур Європейського Союзу, як про це мріяв Валер'ян Підмогильний.

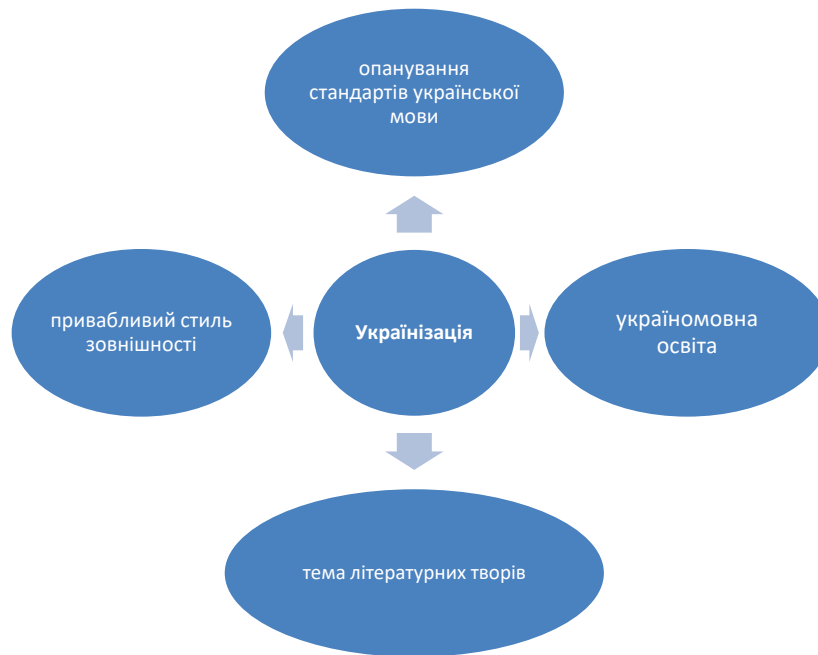

Рис. 1. Концептуальна схема поняття «українізація» за В. Підмогильним

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агеева В. Битва за культурний суверенітет. Український тиждень. 8 листопада 2020 р. URL : <https://tyzhden.ua/bytva-za-kulturnyj-suverenitet> (дата звернення: 01.02. 2024).
2. Біскуб І.П. Критичний аналіз дискурсу Н. Чомського у часі війни росії проти України. *Лінгвістичні студії*. Випуск 45. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 105–115. DOI: 10.31558/1815-3070.2023.45.10
3. Мельник В. О. Суворий аналітик доби: Валер'ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини ХХ ст. Київ : Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1994. 320 с.
4. Моклиця М. Проблеми рецепції Підмогильного у ХХ столітті. *Studia methodologica*. Вип. 19. Теорія літератури. Компаративістика. Україністика : зб. наук. праць з нагоди 70-річчя проф. Р. Гром'яка. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. С. 189–200.
5. Підмогильний В. Місто. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020, 320 с.
6. Підмогильний Валер'ян Петрович. Біографія. Бібліотека української літератури. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1655> (дата звернення: 01.02. 2024).
7. Шерех (Шевельов) Ю. Людина і люди («Місто» Валер'яна Підмогильного). Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології. Три томи. Харків : Фоліо, 1998. Т. 1. С. 90.
8. 36 зі 120: парадокси Валер'яна Підмогильного. URL : <https://localhistory.org.ua/texts/statti/36-zi-120-paradoksi-valeriana-pidmogilnogo/> (дата звернення: 01.02. 2024).
9. Luke A. Beyond science and ideology critique: Developments in critical discourse analysis. *Annual Review of Applied Linguistics* 22(1), 2002, P. 96–110.